

Konsten att mäta det omätbara: Om kvalitetsbedömning av konstnärlig kvalitet

Bakgrund

Föreliggande projektbeskrivning från forskningscentret ABC (Arts, Business and Culture) vid Handelshögskolan i Stockholm till FSKF (Föreningen Storstockholms kultur- och fritidschefer), redogör för en översiktlig struktur och budget för ett efterfrågat, eventuellt projekt om utvärdering av projekt inom kultur i Stockholms Län samt Region Gotland. Projektbeskrivningen har föregåtts av muntliga diskussioner mellan företrädare för ABC (Emma Stenström, Linda Portnoff och Erik Wikberg) och FSKF (Berit Svedberg, Staffan Jonsson och Torbjörn Neiman). Vi vill från ABCs sida poängtera att alla delar i den föreslagna projektbeskrivningen är öppna för anpassningar och inspel från FSKF i fortsatta diskussioner. Projektet föreslås löpa under en tjugofyramånadersperiod, från hösten 2015 till hösten 2017. Därefter kan en eventuell förläggning av projektet diskuteras. Vänligen se bifogat budgetförslag med tre olika alternativ för projektets omfattning. Vänligen notera att alternativet med stipendiefinansiering är avhängigt att det är praktiskt möjligt från finansiären.

Allmänt om ABC och projektets forskare

Forskningscentret ABC leds av docent Emma Stenström och bedriver forskning inom en lång rad kulturproducerande fält med utgångspunkt i olika företagsekonomiska underdiscipliner som organisationsteori, redovisning och marknadsföring. Forskningsarbetet inom ABC bedrivs i projektform bestående av mindre konstellationer av forskare, även om stor del av forskningen sker kollaborativt på så sätt att fler än de direkt finansierade forskarna i projektet kan ingå som medförfattare till enskilda studier. I detta sammanhang föreslås projektgruppen utgöras av forskarna Linda Portnoff och Erik Wikberg, vilka sannolikt kommer att publicera delstudier från projektet med till exempel Emma Stenström och Lars Strannegård som medförfattare. Majoriteten av vetenskapliga artiklar i Erik Wikbergs avhandling har skrivits tillsammans med Emma Stenström och Lars Strannegård och inom ABC uppmuntras detta kollaborativa och kollektiva tillvägagångssätt.

Linda Portnoff och Erik Wikberg har, parallellt med sin forskning, båda erfarenhet av att arbeta som konsulter för en lång rad kulturella organisationer inom privat, offentlig och ideell sektor. Deras samlade erfarenhet spänner över en lång rad konstarter, bland annat musik, konst, litteratur, scenkonst, arkitektur och hemslöjd. Deras forskning har en tydlig inriktning mot kulturproducerande fälts värdeskapande och organisering, med särskild inriktning mot ekonomiska styrmodeller respektive kvantifieringens sociologi. Detta gör sammantaget att Portnoff och Wikberg anses vara särskilt lämpliga att driva och ansvara för det föreslagna forskningsprojektet.

Kort om forskningsläget

Katja Lindqvist (2012) har undersökt vilka vetenskapliga hemvist den forskning har, som har publicerats kring styrning och utvärdering inom kultursektorn, och hon finner att den är koncentrerad till ett begränsat antal tidskrifter inom områdena kulturpolitik/kulturekonomi, arts management, och kulturstatistik. Hon konstaterar vidare att litteraturen ofta har ett långsiktigt processorienterat fokus, snarare än fokus på effekter, och att forskningen ger föga vägledning kring de styrningsutmaningar som new public management har inneburit för kulturvärldens organisationer. Lindqvist hänvisar också till De Vereaux's (2009) studie, som även den lyfter fram att vi vet förvånansvärt lite om hur styrning av kulturverksamhet har påverkats av de senaste årens reformer inom den offentliga sektorn. Behovet av studier kring styrning och utvärdering inom kultursektorn är därmed stort.

Bland de större genomslagen i den vetenskapliga litteraturen på kulturstatistikens område märks nationalekonomisk forskning som belyst samband bland annat mellan investeringar i immateriella tillgångar och ekonomisk tillväxt (exempelvis Corrado et al., 2005; 2009, och van Ark et al. 2009). John Armbrrecht har i flera studier (se exempelvis Armbrrecht, 2012 för en introduktion) arbetat med kvantitativa datamängder för att sätta monetära värden på kulturella institutioner.

Vid sidan av det akademiska intresset har kulturstatistiska mätningar också rönt uppmärksamhet från politiskt håll (European Competitiveness Report, 2012; OECD, 2010; 2011; Office for Harmonization in the Internal Market, 2013; EY, 2014, Bager-Sjögren, 2014), inte minst för att synliggöra kultursektorns bidrag till BNP, men också för att diskutera utmaningar med att "mäta det omätbara" i form av kulturens kvalitativa aspekter (Beckman & Månsson, 2009 s.198) eller kulturens sociala dimensioner (UNESCO, 2009, s. 44-50).

Studierna ovan visar på omfattande ansträngningar att mäta kulturella och konstnärliga värden i monetära termer. Desto svårare har det visat sig att mäta konstnärliga värden i sig. Detta uppmärksammas inte minst i den för svenskt vidkommande tongivande antologin *Den omätbara kvaliteten* (Strannegård, 2007a) där det framkommer att försök att mäta omätbara kvaliteter ofta riskerar att bli förrent objektiva. Där uppmärksammas att konstnärlig kvalitet i grunden är en kvalitet som inte kan mätas på samma sätt som det går att mäta hur hållfast en bro är, hur många gånger en dörr kan öppnas eller stängas innan den går sönder eller hur länge man behöver vänta i telefon på ett företag innan samtalet besvaras. Medan utvärderingar av det senare lätt låter sig göras genom att med hjälp av siffror söka verifierbara förklaringar enligt en deduktiv ansats, kräver konstnärliga värden en artikulering i ord enligt en utforskande, induktiv ansats. Detta angreppssätt syftar till att förstå det konstnärliga värdet, snarare än att förklara det. En öppen slutsats i antologin är att kvalitet bestäms i en tolkningsprocess där ett autentiskt narrativ är centralt. Lars Strannegård (2007b, s. 203) skriver: "Min övertygelse är att upplevelsen av kvalitet är detsamma som upplevelsen av autenticitet. Inte nödvändigtvis det som *är*, utan det som *uppfattas* som äkta, uppriktigt och ärligt. Kvalitet kan således förstås som autentiska narrativ, eller trovärdiga berättelser." Fortfarande är dock vår förståelse begränsad när det gäller hur sådana trovärdiga berättelser skapas.

En sammanfattning av forskningsläget är att den till synes enkelt avgränsade forskningen om utvärdering av konstnärliga och kulturella värden i själva verket är fragmetarisk och har vitt skiftande fokus när det gäller vilka sorters värden (till exempel monetära, estetiska, sociala och etiska) som undersöks och med vilken metod detta görs. Det finns sofistikerade kvantitativa mått för vissa slags värden, men långt från alla värden lämpar sig väl att undersöka med sådana mått. Det finns också en uppslutning kring idén om att konstnärlig kvalitet inte kan kvantifieras, samtidigt som det saknas alternativa tolkande mått på hur sådana kvaliteter bäst utvärderas. Detta medför naturligen svårigheter för praktiker som på allvar vill ta sig an uppgiften att på bästa sätt utvärdera den kulturella projekt och de konstnärliga värden de producerar. Målsättningen med detta projekt är att å ena sidan sammanställa och tydliggöra hur olika sorters värden utvärderas och å andra sidan utveckla nya metoder och utvärderingsmått som kan ge bättre uppföljning av styrning av konstnärlig kvalitet.

Projektets upplägg

Handelshögskolan i Stockholms mission är, och har alltid varit, ”att genom vetenskaplig undervisning och forskning befrämja affärsverksamhetens höjande inom landet.” Därigenom har det i skolans tradition alltid funnits en vilja till att utveckla den teoretiskt drivna forskningen till praktiskt applicerbara lösningar till gagn för hela samhällsekonomin olika intressenter. I detta fall handlar det om att analysera, kritiska granska och föreslå nya ekonomiska utvärderingsverktyg för offentligt finansierade projekt inom kulturområdet. Empiriskt kommer de olika delstudierna inom projektet att inriktas på strategiskt eller på annat sätt särskilt intressanta projekt inom FSKFs verksamhet. Beroende på forskningsintresset i de respektive delstudierna, vilka kommer att utarbetas i samråd med FSKF, kommer vi att tillämpa det metodologiska angreppssätt (exempelvis arkivstudier, intervjustudier, etnologiska fältstudier, enkätstudier, m.m.) som anses lämpligast. Genom en löpande diskussion kan FSKF på så sätt försäkra sig om att forskningen får en inriktning och utformning som både är praktisknära och akademiskt intressant.

Ett tentativt tematiskt ramverk för att analysera befintliga utvärderingsverktyg inom området kultur kan ta sin utgångspunkt i ett antal makrotrender som *globalisering*, *ekonomisering*, *digitalisering*, *informationsöverflöd* och *utvärderingsfokus*. Hur betjänta är till exempel befintliga utvärderingsverktyg för lokala projekt när verksamheten som utvärderas huvudsakligen satsar på att nå internationell spridning? Vilka avsedda och oavsedda effekter får det när kulturella projekt ekonomiseras och instrumentaliseras? Hur kan utvärderingsverktyg bättre anpassas till ny digital distribution? Vilka möjligheter och begränsningar har olika kvantitativa, pseudokvantitativa och kvalitativa utvärderingsmått i en tid då vi å ena sidan har ett överflöd av information och å andra sidan ett allt högre krav på att kunna utvärdera och jämföra olika projekt på allt kortare tid? Vad kan – på gott och ont – mätas och inte mätas i vår samtid som av många beskrivs som ett alltmer framväxande utvärderingssamhälle?

Enkelt uttryckt syftar de föreslagna utgångspunkterna att fånga utvärderingsverktygens roll i sin specifika kontext. Detta har också varit vägledande för hur vi föreslagit att dela upp det treåriga projektets faser.

Projektets faser

Projektet föreslås att i sina tidiga faser först vara mer empiriskt kunskapsinhämtande för att därefter i stegrande grad inriktas mot sammanställning och syntetisering av forskningsresultat i form av akademiska artiklar, bokkapitel, konferensbidrag och sannolikt en bok på svenska som sammanfattar projektets erfarenheter och resultat. Dock kommer delstudier att materialiseras i sådana publikationer redan första året.

Projektets aktiviteter och framsteg kommer löpande även avrapporteras i skriftliga rapporter till FSKF. I dessa rapporter kommer forskningsresultaten och de praktiska implikationerna från genomförd forskning att presenteras i ett lättillgängligt format. Där kommer också FSKF att ha stort inflytande över planerade kommande aktiviteter, så att projektet fortsatt får en önskvärd inriktning.

I avrapporteringen kommer också två större seminarier (under hösten 2016 och hösten 2017) att genomföras på Handelshögskolan i Stockholm, där representanter från finansiärerna inbjuds för att ta del av och diskutera de utarbetade forskningsresultaten.

Fas 1: *Kartläggning av den konstnärliga kvalitetsens kontext.* I den första fasen kommer fokus att riktas mot att få en djup kunskap om de krav och målsättningar som finns för de offentligt finansierade projekt som ska utvärderas. Detta kan ses som en empirisk litteraturstudie av lokala till nationella regleringar, målsättningar, direktiv, regleringsbrev, osv. som utgör FSKFs medlemsorganisationers omvärld.

Fas 2: *Analys av värdeskapandet i den konstnärliga kvaliteten.* I den andra fasen kommer fokus att riktas mot att kartlägga värdekedjorna i ett antal delstudier. Detta sker genom omfattande intervju- och fältstudier. Syftet är att ge en beskrivning av mål och utvärderingssystem, samt att skapa en förståelse för vilket värdeskapande som täcks, respektive inte täcks av de befintliga utvärderingsverktygen.

Fas 3: *Analys och framtagande av nya ekonomiska utvärderingsmått.* I den tredje fasen, efter att en god förståelse har skapats om både den utvärderande parten (inom fas 1) och den utvärderade parten (inom fas 2), kommer fokus att riktas mot själva utvärderingsmåten. Även om den producerande forskningen inom denna fas inte enbart kommer att vara normativ, så kommer avrapporteringen att innehålla förslag på alternativa åtgärdsplaner, utvärderingsmått och modeller för utvärdering av måluppfyllelse. Sannolikt kommer sådana mått att innehålla flera delkomponenter,

Budget

Totalkostnad för projektet varierar mellan 2107 och 3531 (TSEK) beroende på budgetalternativ. Detta motsvarar en genomsnittlig kostnad mellan 702 och 1177 (TSEK) per kalenderår, eller mellan 1054 och 1766 (TSEK) per tolv månadersperiod. Vi rekommenderar det mest omfattande alternativet för att projektet ska framstå som konkurrenskraftigt i jämförelse med andra forskningsfinansiärer.

Linda Portnoff disputerade 2008 från Institutionen för redovisning och finansiering vid Handelshögskolan på en avhandling om musikbranschens finansiella flöden och styrningsproblematik. Hon har studerat förändringar i musiklandskapet sedan början av 2000-talet, och har tillsammans med den svenska musikindustrin utvecklat en

modell och metod för att mäta värdet av den svenska musikbranschens export och inhemska marknad. Portnoff är deltidsforskare vid Center for Arts Business and Culture vid Handelshögskolan i Stockholm, och arbetar deltid som vd för intresseorganisationen Musik Sverige. Därutöver har hon roller bland annat som rådgivare till Norska Kulturrådet, och redaktör för den populärvetenskapliga skriftserien *Forskning i fickformat* som är ett samarbete mellan PwC och forskningsinstitutet SIR vid Handelshögskolan. Hon verkar som lärare och extern föreläsare inom ämnet kulturekonomi och har de senaste åren forskat och skrivit ett flertal artiklar inom området kulturstatistik. Hon är också utövande musiker och har gett ut flera skivor med sitt band Stella Rocket.

Erik Wikberg disputerar i september 2015 på avhandlingen "Artful Organizing: Essays on Practices, Places and Measurements in the Contemporary Cultural World" vid Handelshögskolan i Stockholm. Avhandlingen bygger på empiri insamlad från kulturutövare och företagsledare i bland annat Stockholm, London, New York, Paris och Peking. Erik Wikberg har totalt ett tjugotal publikationer: vetenskapliga artiklar, konferensbidrag, böcker, bokkapitel och rapporter. Han har också arbetat som konsult för en lång rad kulturella organisationer och sitter i styrelsen för Mossutställningar och Svensk Hemslöjd AB.

Referenser

Armbrecht, J. (2012) *The Value of Cultural Institutions: Measurements and Description*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Bager-Sjögren, L. (2014) *Kunskapsbaserat kapital kan mätas bättre – En strategi för utveckling av datakällor*. Östersund: Myndigheten för tillväxtpolitiska studier.

Beckman, S. & Månsson, S. (reds.) (2009). *Kultursverige. Problemanalys och statistik*. Linköping: SweCult/Linköpings Universitet.

Corrado C., Hulten Ch. and D. Sichel (2009) "Intangible Capital and U.S. Economic Growth", *Review of Income and Wealth*, September 2009, No.3, 20

Corrado C., Hulten Ch. and D. Sichel, "Measuring Capital and Technology: An Expanded Framework", University of Chicago Press, August 2005.

DeVereaux, C. (2009). "Practice Versus a Discourse of Practice in Cultural Management." *Journal of Arts Management, Law, and Society* 39 (1): 65–72.

European Competitiveness Report (2012). *Reaping the Benefits of Globalization. Enterprise and Industry*.

EY (2014) *Creating Growth. Measuring Cultural and Creative Markets in the EU*.

Lindqvist, K. (2012). "Effects of Public Sector Reforms on the Management of Cultural Organizations in Europe." *International Studies of Management & Organization*, Vol. 42, no 2, pp. 9-28.

OECD (2011) "New Sources of Growth: Intangible Assets, Preliminary Evidence and Policy Issues". www.oecd.org/innovation/strategy

OECD (2010) "The OECD Innovation Strategy: Getting a Head Start on Tomorrow". Paris.

Report by the European Patent Office and the Office for Harmonization in the Internal Market. (September, 2013). "Intellectual Property Rights Intensive Industries: Contribution to Economic Performance and Employment in the European Union. Industry-Level Analysis Report."

Strannegård, L. (2007a). Den omätbara kvaliteten. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Strannegård, L. (2007b). "Kvalitet som autenticitet" i Strannegård, L. (red) (2007) Den omätbara kvaliteten. Stockholm Norstedts Akademiska Förlag.

UNESCO (2009). Official Framework for Cultural Statistics.

van Ark, B. et al. (2009) "Measuring intangible capital and its contribution to economic growth in Europe", *EIB Papers*, ISSN 0257-7755, Vol. 14, Iss. 1:62-93